

Book Review - Kitap İncelemesi

TÜRK HUKUKUNDA II. MEŞRUTİYET (1908-1920)

BARIŞ BAHÇECİ,
ON İKİ LEVHA YAYINCILIK, 2023, 318 SAYFA,
ISBN 9786254435731.

Received/Geliş Tarihi

04 June 2026

Accepted/Kabul Tarihi

23 June 2026

Publication/Yayın Tarihi

01 July 2026

Corresponding

Author/Sorumlu Yazar

Safa Dinçer

safadincher@gmail.com

Cite this article

Dinçer, S. (2026). [Review of the book Türk Hukukunda II. Meşrutiyet, by B. Bahçeci]. Journal of International Relations and Political Science Studies, 16, 86-90.

İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesinde Öğretim Üyesi olan Profesör Doktor Barış Bahçeci, eserinde 1908-1920 arasındaki Osmanlı ülkesini hukuki değişimler üzerinden çok yönlü biçimde, yerli ve yabancı arşiv kaynaklarını, literatürü ve anıları kullanarak, kendi deyimiyle dönemin “panoramik bir incelemesini” yapmıştır.

Pekala Meşrutiyet üzerine klasik haline gelmiş bu kadar çalışma varken neden bu çalışmaya girişmiştir? Bahçeci, edebiyat dünyamızdan çok iyi icra edilmiş, örnek yapıtlardan sonra o işe tekrar girişmenin anlamlılığını tartışan anekdotla giriş yapar ve önceki çalışmalarda kullanılması tam anlamıyla mümkün olmamış kaynakları ortaya çıkarmış olduğunu belirtir. Ortaya çıkan yeni kaynaklar dışında yazarı bu çalışmayı yürütmeye iten bir diğer sebep döneme dair yazılan eserlerin subjektif, tarihsel bağlamdan kopartılarak ve birbirinin tekrarı olacak şekilde incelenmiş olmasıdır.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Profesör Bahçeci'nin çalışmasında metodolojik açıdan Batı ve Türkiye'nin de dahil olduğu çevresindeki dünyada tarihçilik anlayışını değiştirmiş Annales ekolünün etkileri açıkça görülmektedir. 34. sayfanın "Meşrutiyetin Getirdikleri" başlıklı kısmında sorduğu sorular, Giriş-Sonuç kısımlarında açıkça belirtilmesinin dışında, Bahçeci'nin yapısalcı bakış açısının en net görüldüğü kısımdır, eserinde yapıları hem sosyal bilimcilerin hem de tarihçilerin anladığı (Braudel 1958, s731-732) şekilde irdelemiştir. Metnin ikinci sayfasında Tanör'ün eserine atıfta bulunarak "dikey ve yatay inceleme" yapmaktan yana olduğunu, bunu da Avrupalı çağdaşlarındaki değişimlere bakarak yatay, ülkenin tarihsel sürekliliği içinde de dikey olarak yapacağını belirterek hangi metodolojiyi takip edeceğini ortaya koymuştur. Hukuk tarihini toplumun sosyal, ekonomik ve düşünsel hayatından, içinde bulunduğu uluslararası sistemden de ayrı düşünülmemesi gerektiği fikrindedir. Toplum ve hukuku birbirini etkileyen öğeler olarak görür ve bu işteşliği ayrı ayrı incelemiştir. Bunu yaparken, kanun maddelerini "boca etmek", meclis tutanaklarını uzunca vererek okuyucunun ilgisini kaybetmek, anılar ve basın taramasıyla yanlı olabilecek bir anlatıyı kurmak risklerinden çekindiği ifade etmiş ve metne aralarında anlamlı bir bağlantı kurarak yansıtmıştır.

Metnin 132 sayfalık ilk bölümünde meşrutiyetin ilanına gidilen süreçte devletin ve toplumun vaziyetinden başlanmış ve zaman çizgisini parlamentonun feshine kadar götürülmüştür. Bu kısımda II. Abdülhamid'in tartışmasız şekilde hüküm sürdüğü, tarih yazımında çeşitli ideolojilerin savaş alanı haline gelen yılları anlatırken Profesör Bahçeci, romantizasyon veya öcüleştirme hatalarına düşmemiştir. Padişahın otoriter yönetimindeki bunalımı gösterirken ülkedeki gerikalmışlık problemini tamamen ona atfetmez, kendi metodolojisine uygun şekilde inceler. Örneğin, İmparatorluğun içinde bulunduğu mali düzenin bozukluğundan bahsettiği 22. sayfada Osmanlıdan kopan ülkelerin de Batılı ülkelerin mali boyunduruğu altında olduğuna dair çalışmalara başvurur, 27. sayfadaysa II. Abdülhamid'in ülkesine her yeniliği getirmemesine karşın geri kalmışlıkla da mücadele ettiğini not etmek gerektiğini söyler. Bu açıdan, Karpat'ın (2006) çelişkili olduğunu kabul etmekle beraber romantik baktığı, hatta bazı gerçeklikleri teknik tanımlara indirgeyerek yumuşattığı (a.g.e 594), dönemi maddi gerçeklik süzgecinden geçirir. Kullandığı kaynaklarla İstanbul'daki şatafatlı yaşama karşın Anadoluda toplumun çoğunluğunu oluşturan köylülerin hastalık içindeki halini, kapalı lağım gibi altyapıdan ekmek gibi gıdaların dahi erişilemez durumda olduğunu, öğrencilerin eğitim seviyesindeki farklılıkları özellikle Müslüman öğrencilerin eğitimindeki içler acısı durumunu ortaya koyar. Kimi yerlerde Ermeni öğrencilerin Türk okullarındaki öğretmenlerden daha iyi Türkçe okuyabiliyor olduğuna dair tanıklık vurucudur.

Metinde gerikalmışlığın tanıklarından birisi de Paul Krause idir, Bahçeci devlet-yurттаş ilişkisine dair saptamalarının doğruluğunu kabul etmekle beraber Krause'nin doğrulara atfettiği özcü bakış açısını reddederek o dönemde devletin kamu hizmeti sağlamayıp yalnızca talepte bulunmasının yurttaşın devleti olumsuz algılayışına etki etmiş olmasının daha anlamlı bir çıkarım olduğunu söyler. Vergi toplayamama meselesinde, Tunaya'nın (2000, s. 426-427) aktardığı Gümrük İdaresinin Duyun-i Umumiye'ye devredilmesine önerilmesine varacak kadar yakıcı hale gelmiş trende değinir ki bu durum günümüzde Anadoluda güncel bir problem olarak karşımıza çıkar. Tunaya (a.g.e) işlenen, Jurnalciler problemi ve milletvekiliğiyle bağdaşmayan işler problemini genişletmiştir. Bu kısımda, Berkes'in kültlemiş eserindeki (2020) en nadide kısımlarından olan Osmanlı elitlerinin mental transformasyonunu incelediği kısmın (s. 253-296) Meşrutiyetteki izleri olarak görülebilir. Padişaha karşı gösterilen saygıyı algılayışlarındaki değişimi, iktidardan hesap sorma girişimlerini, hukuk devleti fikrine dair kaygıları en göze çarpan noktalardır. Yetişmiş kadro problemi bu bölümde, Tunaya ve Berkes'in eserlerinde olduğu gibi kendini yenileyen bir tema olarak önümüze çıkıyor. II. Meşrutiyetin başındaki çoğulcuğun neden ve nasıl çalışmadığını, erkler arasındaki çatışmaları da dahil ederek gösterir.

32 sayfalık ikinci bölümde 18.01.1912 - 11.06.1913 arasındaki şiddet, egemenlik ve yönetme problemleri içersindeki dönem incelenmiştir. Yazar, Osmanlıdaki gelişmeleri inceledikten sonra 1904 tarihli Üç Tarz-ı Siyaset metninin ziyaret eder ve uluslaşmış Balkan milletlerini Osmanlı kimliğinde eritmek gibi romantik çabadan Balkan Savaşının travmasıyla beraber istenmeyerek de olsa kabullenildiğini söyler ve bu mental transformasyonu kısa da olsa kültür üzerinden takip eder. Berkes'in (421) bir paragrafta özetlediği Ömer Seyfettin'in çabalarını ve dönemin dil tartışmalarını açıp ve ileride Seyfettin'in kimi noksanlığını da göstermesi yazarın metodolojisi bakımından önemlidir.

69 sayfalık üçüncü bölümde İTC'nin tek başına iktidara gelmesinden 1. Dünya Savaşı yenilgisine kadarki dönem işlenmiştir. Osmanlı devlet aygıtındaki değişimler ve elitlerdeki kadro değişimiyle kimlerin nasıl kazançlar sağladığı ilk kısımlarda incelemiştir. Osmanlılıktan Turan'a uzanan geniş perdeli vatan kavramının doğuşuyla beraber on yıllardır ertelenen kaçınılmaz kopuşa değinilmiş, İTC'nin savaş sırasındaki kaotik ortamda yaptığı etnik, ekonomik ve sınıfsal tercihlere de değinilmiştir. İTC'nin tek parti yönetimi yabancı nüfuzu kırılmamış, yönetim halka hesap vermekten kaçınmış ve yasa yapmak yerine kararnameyle yönetmeyi tercih etmiştir.

Tüm bunlara rağmen mecliste legalizm tartışmasının sürmesi elitler düzeyindeki direnişi gösterir, iktidarın yasalarla kısıtlanması fikri ITC'nin devlet aygıtına hakimiyetiyle bitmiş değildir. Metin, ITC'nin stratejik hatalarının savaşla sınırlı kalmadığını Padişah'a meclisi fesih yetkisinin kabulünün yanlışlığını inceleyerek gösterir.

40 sayfalık son bölüme geldiğimizde savaşta yenilgi artık kesinleşmiştir. ITC kadrolarının kimi kaçmakta kimi yargılanmak üzere kaderlerini beklemektedir, yolsuzluğun hala devam ettiğini belirten Bahçeci vurguna dair tanıklıkları kullanır. ITC'nin gücü Demokles'in kılıcı gibi meclisin üzerinde sallanmadığından daha önce bastırılmış unsurlar, Hristiyanlar, padişah ve diğer ITC muhalifleri, artık daha cesurca konuşmakta ve davranmaktadır. Bahçeci, Osmanlı ülkesinin işgali sırasında değişen güç dengelerini, Padişahın tekrar güç kazanmasını, kurumların işlevini kaybedişini ve işgale karşı oluşturulan kurumlar arasındaki hukuki güç çatışmasını inceler.

Sonuç olarak, çalışma metodolojik olarak tutarlı, ait olduğu hem uluslararası hem de yerel ekolün iyi bir temsilcisidir. Literatürün iyi örnekleri olarak gösterdiği metinlerin işlediği kimi konular ilerletilmiştir fakat metnin asıl önemi II. Meşrutiyet'te "ne" olduğunu anlatması değil, bunların yukarıda bahsettiğimiz çeşitli kaynakları kullanarak geçmiş iktidarların fikren yargılanmasında çokça kez ehemmiyet görmeyen kanun yapmaya odaklanıp çift yönlü şekilde "nasıl" yapılamadığını literatürdeki daha geniş kültür savaşındaki bir muharebe olarak değil yapılara odaklanarak göstermesidir. Metnin bir diğer başarısı, kullandığı veriler ve literatürle etkileşimiyle hacmine oranla Türk modernleşmesinin takibi için iyi bir kaynak haline gelmesidir.

Pekala kitap nasıl geliştirebilir ve önümüze hangi soruları koyuyor? Hangi amaçla okunursa okunsun, önsözden sonra kronolojik olay örgüsünün eklenmesi takibi kolaylaştırabilir, kimi yerlerde görsellerin kullanılması, örneğin bahsi geçen Mudanya Demiryolunun haritası, metnin etkisini arttırabilir.

Kitabın birinci kısmındaki "Avrupa'da Eşzamanlı Gerçekleşen Anayasal Gelişmeler" altbaşlığı, kitabın kapsamı nedeniyle anayasal süreçte etki etmiş impartorluklara odaklanmıştır. Bu durum karşılaştırmalı modernleşme açısından bir kapıyı aralamakla beraber kapıdan geçmeyi diğer araştırmacılara bırakmıştır.

Batılı örneklerle beraber, Japon modernleşmesi Türk siyasal düşüncesindeki yerinden kaynaklı modernleşme yazınında da kendine yer bulmuştur, Berkes (2020, s420) bu karşılaşmadaki din-kültür ayağının boşluğuna dikkat çekerken Belge (2011) Japon-Türk-Alman modernleşmesini militarizm üzerinden incelemiştir, kavram odaklı incelemesi yenilik ifa etmekle beraber ne yazık ki yazdığı dönemin politik atmosferiyle iç içe geçmiştir ve birçok açıdan soru işareti bırakmaktadır. Çok etnikli nüfus yapısının getirdiği rejim içi problemler ve dış müdahaleler, jeopolitik konum, modernleşmeye karşı rejim içinde verilen tepkiler ve uluslararası sermayenin ilişkisi itibariyle Avusturya İmparatorluğunu Osmanlı İmparatorluğu ile karşılaştırmak daha uygun bir örnek olarak araştırmacıların önünde durmaktadır.

Kaynakça

Belge, M. (2011). Militarist modernleşme: Almanya, Japonya ve Türkiye. İstanbul: İletişim Yayınları.

Berkes, N. (2020). Türkiye’de çağdaşlaşma. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Braudel, F. (1958). Histoire et sciences sociales: La longue durée. Annales. Économies, Sociétés, Civilisations, 13(4), 725–753.

Karpat, K. H. (2006). Osmanlı’da değişim, modernleşme ve uluslaşma. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Tunaya, T. Z. (2000). Türkiye’de siyasal partiler (1859–1952). İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.